

Heimolan henki 1970-luvulla

Historian oppiaineiden siirtyminen Porthanias-ta Heimolan, entisen eduskuntatalon tilalle nouseeseen rakennukseen, sen neljänteen kerrokseen, merkitsi suurta muutosta. Työhuoneita riitti jopa assistenteille ja seminaarihuoneita oli kaksin kappalein. Vahtimestarit istuivat vastapäätä hissejä, vartioivat kopioiden ottamista, välittivät tietoja poissaolevista ja rohkaisivat arimpia opiskelijoita menemään peremmälle.

Pitkän valkoiseksi maalatun käytävän vasemmalla puolella olivat professorien huoneet (Eino Jutikkala, Yrjö Blomstedt, Matti Klinge, Helge Pohjolan-Pirhonen, Erkki Kuujo, Jaakko Suolahti, Tuomo Polvinen ja Pekka Suvanto) ja vastapäätä assistenttien huoneet. Useista 1970-luvulla vaikuttaneista assistenteista, kuten Heikki Ylikankaasta, Yrjö Kaukiaisesta ja Antero Heikkisestä, tuli nopeasti professoreita. Ylikankaan ja Heikkisen kirjoitus ”Kaksi historiaa” (*Historiallinen Aikakauskirja* 1/1971) ja siitä virinnyt keskustelu herätti meidät miettimään kvantitatiivisen mittauksen etuja. Yhteiskuntatieteiden metodologiaan ihastuneena sovelsin itse väitöskirjassani sisällönanalyysiä ja monimuuttujamenetelmiä, joihin olin perehtynyt tilastotieteen luennoilla.

Käytävän päässä oli kahvihuone, jossa amanuenssimme Tuire Raitio tarjoili kuuluisaa unelmatorttua. Heimolan henki syntyi värikkäistä persoonista, joiden vaikutuskanavia löytyi yliopiston ulkopuolelta, kenellä väylänä media, kenellä kulttuurirahasto tai politiikka. Joukkoon mahtuu Pam Pam -ravintolassa viivähtäneitä ja radikaaleja opiskelijoita Akateemisen Sosialistiseuran tai maolaisuuden innoittamina. Jotkut professoreistamme, kuten Suolahti, perusti Marx ja antiikki -ryhmän ja Suvanto ryhtyi tutkimaan Marxin ja Engelsin käsitteitä väkivaltaisista konflikteista. Opiskelijoiden toiveet luentojen aihepiireistä annettiin tiedoksi kerran lukukaudessa pidetyissä opettajainkokouksissa, joihin esimies kokosi opettajakunnan. Tilaisuudessa virkaiältään vanhin professori kertoi

ensin, mitä aikoi luennoida. Kierros jatkui ja viimeisenä nuorin dosentti sai esittää toiveensa luennoista. Elinne murrosaikaa, jolloin dosenttien opetukseen oli varattu rahaa, mutta opetuksen suunnitteluun ei käytetty resursseja.

Kansainvälisyys ja monipuolisen kielitaidon tarve näkyi professorien tutkimustyössä ja tenttikirjoissa. Tenttikirjojen joukosta löytyi kotimaisten kielten lisäksi saksan-, ranskan- ja englanninkielisiä teoksia. Ensimmäinen Bicentennial-professori Robert Crunden saapui 1970-luvun puolivälissä vuodeksi Helsingin yliopistoon ja kahvihuoneen vieras kieli muuttui saksasta englanniksi.

Professori Tuomo Polvinen (s. 1931) palasi Tampereen yliopistosta yleisen historian professoriksi vuonna 1970 toiveenaan laajentaa Venäjän tutkimusta, mutta vain innokkaimmat opiskelijat jaksoivat uurastaa riittävän venäjänkielen taidon saavuttamiseksi. Merkittävä oli Polvisen toiminta Suomen ja Neuvostoliiton tieteellis-teknillisen yhteistyökomitean historian jaoston puheenjohtajana. Assistenttina pääsin seuraamaan hänen kansainvälistä uraansa ja saattelemaan hänen korkea-arvoisia kollegojaan Helsingin yliopiston vierashuoneista luentosaleihin.

Kirjoissaan *Suomi suurvaltojen politiikassa 1941–1944* ja *Suomi kansainvälisessä politiikassa 1941–1947* (I–III) Polvinen analysoi monipuolisesti Suomen asemaa sekä suurvaltojen että Suomen kannalta. *Venäjän vallankumous ja Suomi* -teossarjassa Leninin suorittama Suomen itsenäisyyden tunnustaminen kytkettiin politiikkaan, jolla pyrittiin edistämään vallankumousta. Tätä tulkintaa ei hyväksytty Neuvostoliitossa eikä Kekkonen Suomessa. Polvista pidettiin Venäjä-tutkimuksen uranuurtajana, joka hallitsi niin kansainvälisen tutkimuksen kuin arkistolähteet. Tämä asema toi hänelle kymmeniä palkintoja. 1980–90-luvuilla Suomen Akatemian tutkijaprofessorit mahdollistivat hänelle päätoimisen paneutumisen tutkimukseen. Polvisen ja hänen avustajiensa kirjoittamaa viisiosaista J. K. Paasikiven elämäkertaa pidetään yhtenä poliittisen historian perusteoksista.

Kansainvälistymisen itäistä sekä läntistä suuntaa edusti kielitaitoinen professori Erkki Kuujo (1921–2004). Kuujo kuului sekä Suomen ja Neuvostoliiton välisen tieteellis-teknillisen komitean

historiaryhmään että kansainvälisen historiatieteen komitean (CISH) Suomen kansalliseen komiteaan. Kuujo rakasti matkailua ja vei opiskelijoita ja kollegoja ulkomaille. Hänen rationaalinen suunnittelukykynsä ilmeni aikatauluissa. Leningradissa Venäläisen taiteen museossa katsoimme Repinit ja Eremitaasissa tutustuimme ranskalaisten impressionistien maalauksiin.

Luennoidessaan ensimmäisenä opiskeluvuotenaani 1963 keskiajan historiaa Kuujo totesi hiljaisella äänellään: ”Teidän ei kannata istua tällä luennoilla, parempi että menette kotiin ja luette teokset alkuperäiskielellä ja näin opitte vieraita kieliä.” Kukaan ei poistunut luentosalista. Kuujo oli keskiajan tutkija, joka nimitettiin ensin yleisen historian apulaisprofessoriksi vuonna 1956 ja vuonna 1969 henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi. Kuujon tutkimukset ulottuivat hänen väitöskirjassaan Hampurin-Bremenin arkkhiippakuntaan ja sen jälkeen Liivinmaahan. Kotiseutuhistoria nousi tärkeäksi toisen maailmansodan jälkeen, erityisesti karjalaisille. Viipurissa syntyneen Kuujon panos Käkisalmen, Savonlinnan, Mikkelin, Sortavalan ja Viipurin kaupungin historioiden kirjoittajana oli merkittävä. Ylioppilastutkintolautakunnan puheenjohtajana hänen nimikirjoituksensa näkyi 1960- ja 1970-luvulla valmistuneiden satojen tuhansien ylioppilaiden ylioppilastodistuksissa.

Omaan uraani vaikuttaneista professoreista on mainittava vielä Pekka Suvanto (1924–2014),

joka nimitettiin vuonna 1971 Helsingin yliopiston yleisen historian apulaisprofessoriksi ja yksitoista vuotta myöhemmin yleisen historian professoriksi, mistä virasta hän jäi eläkkeelle vuonna 1987. Hän oli avoin uusille kokeiluille. Suvanto oli erityisen kiinnostunut historian ja yhteiskuntatieteiden suhteesta, olihan hänellä takanaan historian opettajan ura. Suvannon aktiivisuus vaikutti siihen, että yhteiskuntaopin opetus liitettiin osaksi peruskoulun ja lukion historian opetusta. Yliopistossakaan Suvanto ei unohtanut historianopettajien kenttää vaan kehitti lukion historianopetusta.

Suvanto teki väitöskirjan Wallensteinin ja hänen kannattajiensa toiminnasta Wienin hovissa. Väitöskirja ja teos *Die deutsche Politik Oxenstiernas und Wallenstein* (1979) tekivät hänestä merkittävän 30-vuotisen sodan asiantuntijan. Suvanto oli mukana Aira Kemiläisen ja minun yhteisessä projektissa ”Olemmeko mongoleja vai germaaneja?”. Hän toteutti yliopistonopettajan kolmatta tehtävää vaikuttamalla muun muassa henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnassa ja Alfred Kordelinin säätiön kansansivistystoimikunnan puheenjohtajana.

MARJATTA HIETALA

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston yleisen historian professori (emerita).